

Állami feladatok és a választottbíráskodás egy metszéspontja: Versenyjogi igények magánjogi érvényesítése¹³¹

Abstract

The growing importance of private law enforcement of competition law has been extensively discussed in recent years' legal literature and case law. Commercial arbitration has equally asserted its role within this context. The useful merger of competition law's "both remedial and deterrent functions" as formulated by Justice Blackmun in Mitsubishi is further fuelled by the growing number of cross border transactions and corresponding claims with competition law implications in which parties preferably rely on de-nationalized adjudicators such as arbitral tribunals. The article elaborates on the application of competition law rules by the arbitral tribunals, the framework and methods of the evolving co-operation between arbitral tribunals, national courts and competition authorities and the possible consequences of non-application, most importantly the danger of setting aside of arbitral awards due to disregard of antitrust rules bearing public policy character.

1. Bevezetés

Egyre több, tipikusan közérdekvédelmi funkciót is betöltő igényérvényesítést illetően keresetindítási jogot (fogyasztóvédelem, versenyjogi jogsértések szankcionálása) mind az angolszász, mind a modern kontinentális perjogok tendenciaszerűen már nem kizárólag egy állami szereplő hatósági eljárásbeli vagy polgári perbeli fellépése, hanem emellett a privát jogérvényesítés útján látnak hatékonyan érvényesíthetőnek.¹³² Ez, az úgynevezett private law enforcement koncepció különösen a versenyjog területén sok kiaknázandó potenciált hordoz magában még akkor is, ha a versenyjogi szabályozási tartalmak érvényre juttatása természetesen változatlanul elsősorban állami, ezen belül versenyhatósági feladat. Érzékelhetően egyre nagyobb hangsúlyt kap a magánjogi jogérvényesítésnek a versenyjog hatékony érvényesülésének

¹³⁰ PhD, dr habil, tanszékvezető egyetemi docens (ELTE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék).

¹³¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

¹³² „Private attorney general.” Vö. legutóbb az állami bíróságokra vonatkoztatva és az ott fellépő joghatósági problémáinak elemzésével: Matthias Weller: Kartellprivatrechtliche Klagen im Europäischen Prozessrecht: „Private Enforcement” und die Brüssel-I-VO. In: Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft, 2013. 89-101. old.

szolgá
repe é
lem e
tusok.
– imm
tárgy
tése a
legalá
legyer
jogi ú
jogalk
alkalm
misze
tőleg
verser
Ez a l
1/200
rinti e
hozzá
érvény
Az eg
vedne
kítve l
éppen
a priv
eljárás
is az
latban
tése te
hordo
irányt
elemet
mi) vá

¹³³ Ebbe
lata. Vö:
C-298/04

¹³⁴ Vö. p
verseny

¹³⁶ Vö. p
és 8. old.
Law Revi
A new ei

szolgáltatába állítása és ezzel a private law enforcement szükségszerű kiegészítő szerepe és ezzel együtt az a belátás, hogy a közérdekvédelmi és a magánjogi érdekvédelem ezen a területen nem egymást kizáró, hanem inkább egymást fölerősítő aspektusok.¹³³ Ez a kiegészítő szerep sokszor – legalábbis az utóbbi évek jogirodalmában – immár nem ritkán az egyenrangú jogérvényesítési mechanizmus szintjén kerül tárgyalásra.¹³⁴ A szűk értelemben vett versenypolitika gazdájának alapvető küldetése az is, hogy a versenyjog területén felmerülő és nem magánjogi úton illetőleg legalábbis nem elsődlegesen polgári per útján elbírált problémák körében egységes legyen a jogalkalmazás. Ezzel ugyanakkor közvetve a versenyjogi igények magánjogi úton történő érvényesítésére is egységesítő hatással bír és szintén az egységes jogalkalmazás irányába hatva képes hatást gyakorolni a versenyjog bíróságok általi alkalmazására.¹³⁵ Mindez tükröződik abban a tradicionális versenyjogi felfogásban, miszerint a versenyjogi szabályozásnak a gyakorlatban történő érvényesülése, illetőleg annak következetes érvényre juttatása alapvetően a nemzeti bíróságok és a versenyhatóságok egymás közötti munkamegosztásán és együttműködésén alapszik. Ez a kölcsönösség – amelyet az Európai Unió vonatkozásában az Európai Tanács 1/2003/EK Rendelete az EKSz. 81. és 82. cikk (jelenleg: EUMSz. 101-102. cikk.) szerinti eljárásokról (a továbbiakban: Rendelet) tovább erősített – jelentős mértékben hozzájárul a nemzeti illetőleg a közösségi versenyjog egységes értelmezéséhez és érvényre juttatásához.

Az egységes jogalkalmazás európai jog által felállított igénye azonban csorbát szenvedne, ha azt a versenyhatóságok és a tagállami bíróságok együttműködésére szűkítve kezelnénk. Egyre inkább számolni kell ugyanis az adott esetben potenciálisan éppen a jogalkalmazás szétartását, töredezettségét eredményező tendenciával, azaz a private law enforcement típusú versenyjogi igényérvényesítés választottbírói eljárásba ágyazott érvényre juttatásával. A kereskedelmi választottbíróóságok ugyanis az együttműködés fent említett rendszerében – legalábbis a nemzetközi gyakorlatban – immár kitapintható szerepet játszanak a versenyjog magánjogi érvényesítése terén, hiszen számos, választottbírói útra terelt jogvita óhatatlanul magában hordoz versenyjogi aspektusokat is. Ezzel párhuzamosan illetőleg ezt a fejlődési irányt felerősítve változatlan az a tendencia, hogy az ilyen – tipikusan nemzetközi elemet is hordozó – jogvitákat a felek előszeretettel utalják magánjogi (kereskedelmi) választottbíróóságok elé.¹³⁶ Ennek különösen azért van jelentősége, mert ezek a

133 Ebbe az irányba hatott az Európai Bíróságnak a magánjogi igényérvényesítés szükségszerűségét artikuláló joggyakorlata. Vö: Courage and Crehan C-453/99. sz. ügy [EBHT 2001. I-6314. old.] és Manfredi/Lloyd Adriatico Assicurazioni et al C-298/04. sz. ügy [EBHT 2006. I-6619. old.].

134 Vö. pl. Claudia Seitz: Public over Private Enforcement of Competition Law. In: GRUR-RR 2012, 137-142. old.

135 A versenyhatósági és bírósági jogalkalmazás kölcsönhatásához magyar jogi szempontból vö. Tpv. 86-88. §-ok és a verseny szabadságával kapcsolatos, a GVH által követett alapelvek (2007) 34. és 76. old.

136 Vö. pl. Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 6. és 8. old.; Gordon Blake: The role of EC Competition Law in International Arbitration: A Plaidoyer. In: European Business Law Review 2005/16, 169-181. old.; Sotiris I. Dempogiotis: EC Competition law and international commercial arbitration: A new era in the interplay of these legal orders and a new challenge for the European Commission. In: Global Antitrust

magánjogi szerződések – többek között forgalmazási-, hasznosítási-, biztosítási-, támogatási szerződések – gyakran támasztanak a versenyjog érvényesülése szempontjából is releváns, a jogvita elbírálásának érdemi részét képező kérdéseket, amelyekben így a választottbírásgoknak kell állást foglalniuk.

Nemzetközi viszonylatban a jogviták növekvő tendenciát mutató választottbíráóságok elé utalásához meghatározóan hozzájárul az a körülmény is, hogy a felek (tipikusan a mindenkori „külföldi” fél) nem bíznak abban, hogy az állami bíróságok a külföldi peres felekkel szemben elfogulatlanul fognak ítélezni. A választottbíráóság kikötésével pedig elháríthatják azokat az akadályokat is, amelyekbe a végrehajtás állama szempontjából külföldinek minősülő állami bírósági határozatok végrehajtása ütközhet. Az érintett jogviták választottbíráósági útra terelésének motivációja továbbá a választottbíráósági eljárás meghatározó jellemzőire vezethető vissza. E jellemzők közül a teljesség igénye nélkül a következők emelendők ki: A nemzeti bíróságok polgári peres eljárásával ellentétben a választottbíráóság eljárása alapvetően a felek által determinált. Ennek keretében a felek meghatározhatják a választottbíráskodás helyét, amely több szempontból is kiemelkedő fontosságú az eljárás kimenetele, valamint a választottbíráóság által kötelezően alkalmazandó imperatív, vagyis a közrend részét képező normák – így többek között a versenyjogi szabályok – meghatározása szempontjából. Az UNCITRAL-harmonizált jogrendszerekben általánosan elfogadott alapelv a mindenkori lex fori szerint, hogy a választottbíráskodás helye az a kapcsolódási pont, amelyen keresztül a választottbíráskodás elsődlegesen az adott állam nemzeti jogához kötődik: A lex loci arbitri definiálja a felek által nem derogálható normákat, határozza meg az adott állam igazságszolgáltatásával való együttműködés és támogatás kereteit (jogsegély), ez határozza meg továbbá a választottbíráóság határozatával szemben igénybe vehető jogorvoslat(ok) körét valamint az ottani végrehajthatóság szabályait. A választottbíráskodás helyének meghatározásán keresztül a felek nem általában véve az adott ország anyagi jogához vagy eljárási jogához kötik magukat, hanem ehhez a speciális joganyaghoz.¹³⁷ Mindez indokoltá teszi a private competition law enforcement témakörén belül a választottbíráósági eljárás és a versenyjog egyes lényegesebb kapcsolódási pontjainak áttekintését.

Az eljárási szabályok meghatározása mellett a felek szabadon rendelkezhetnek a választottbíráóság által alkalmazandó anyagi jogról is.¹³⁸ Ennek során lehetőségük van a közöttük felmerült jogvitát egy meghatározott állam joga alá vonni, de nincs kizárva az sem, hogy a jogviszonyból származó különböző igényeket más-más jog szerint bíraltassák el. A felek rendelkezési szabadságának alapvető korlátját

Review 2008/1, 135, 139. old.

137 A magyar szabályozási példán: Amennyiben a választottbíráskodás helye Magyarország területén található, úgy a választottbíráósági eljárás jog a magyar lex fori, azaz a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Vbtv.) szerint alakul. Lásd a Vbtv. saját territorialis és tárgyi hatályát definiáló 1. §-át.

138 Vbt. 49. § (1) bekezdés, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíráóság Eljárási Szabályzat 14. § (2) bekezdés; ZPO 1051. § (1) bekezdés.

a nemzeti, illetőleg a nemzetközi közrendi rangú szabályok körébe tartozó normák jelentik, amelyek alkalmazását kifejezett megállapodásukkal sem zárhatják ki. Ezek az ún. imperatív normák, mindenekelőtt egy adott állam alapvető társadalmi és gazdasági érdekeit szem előtt tartva korlátozhatják vagy kizárhatják valamely külföldi jog alkalmazhatóságát, vagy adott esetben a választottbírói döntések végrehajtását, illetőleg elismerését. Következésképpen a közrend körébe tartozó normák elsősorban az állami érdeknek biztosítanak elsőbbséget a felek érdekeivel szemben. Ez a lényegében tartalmi korlátozást jelentő rendelkezés elsősorban azonban a választottbírói eljárás számára kötelező, vagyis azt főszabály szerint a választottbírói eljárásnak – a felek jogválasztására való tekintet nélkül, de elsősorban annak hiányában – kell figyelembe vennie.¹³⁹

A választottbírói út kikötésének további előnye, hogy a felek szabadon dönthetnek a választottbírói összetételéről. Így szabadon megtehetik azt is, hogy a közöttük felmerült jogvita elbírálására a versenyjogi kérdések területén elismert szakembereket, versenyjogi szakismeretekkel is rendelkező jogászokat választanak meg. A választottbírói eljárásban így könnyebben biztosítható, hogy a felek között felmerült, akár versenyjogi relevanciával bíró kérdésekben megfelelő szaktudással, kiemelkedő szakismerettel bíró és gyakorlattal rendelkező választottbírói fórum döntsön. Ilyen speciális szaktudás az állami bíróságoknál nem feltétlenül biztosítható, ráadásul ott az alapvetően többfokú elbírálás az időtényező miatt is kevésbé attraktívá teszi az igényérvényesítést a magánjogi fórumokkal összehasonlítva. A feleknek kiemelkedő gazdasági érdeke fűződik ahhoz, hogy a közöttük felmerült jogvita gyors és szakszerű módon, valamint lehetőség szerint végleges jelleggel kerüljön elbírálásra. Következésképpen különös jelentőséggel bír a felek számára az is, hogy a választottbírói eljárások esetében döntően egyfokú eljárásról van szó.¹⁴⁰ A választottbírói döntések ellen a nemzeti választottbírói törvények csak rendkívül szűk körben biztosítanak jogorvoslati lehetőséget.¹⁴¹ Ugyanakkor a választottbírói határozatok elismerhetősége, valamint végrehajthatósága jóval szélesebb körben biztosított, mint a (tag)állami bíróságok határozataié.¹⁴² A választottbíráskodás további jellemzője és egyúttal egyik legfőbb előnye a bírósági peres eljárásokkal szemben a választottbírói eljárás bizalmi jellege, amelyben a lehető legnagyobb mértékben tud érvényesülni a feleknek az eljárás titkosságához, a jogvitának a nyilvánosságtól elzártan történő ren-

139 Vö. az ilyen normatartalmak részletes elemzéséhez választottbírói eljárási összefüggésben: Jette Beulker: Die Eingriffsnormenproblematik in internationalen Schiedsverfahren. Tübingen 2005.

140 Azzal, hogy a felek bármikor megállapodhatnak jogorvoslati választottbírói fórumban is. Kivételesen erre a lehetőségre törvényi szintű utalással is találkozunk például a holland szabályozásban, amely kifejezetten arról rendelkezik, hogy a felek megállapodhatnak „fellebbezési választottbírói” kijelölésében is.

141 Vbt. 55. §.

142 Lásd a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (New York-i Egyezmény) rendelkezéseit, amelyhez több mint 150 állam csatlakozott. Ezzel szemben az Európai Unió Tanácsának a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK Rendelete (2000. december 22.) csak a tagállamokra terjed ki.

dezéséhez fűződő érdeke, ami éppen a versenyjogi tényállások érintettsége esetén kiemelt jelentőséghez jut.

Éppen ezen megfontolások alapján érthető a felek rendelkezési jogát jogérvényesítési szinten megjelenítő választottbíráskodás intézményének az adott területen is tapasztalható növekvő jelentősége. Természetesen a választottbíróági út igénybevétele esetében sem mondható el, hogy a felsorolt érdekek illetőleg előnyök automatikusan érvényesülnének. Ehhez a felek és a választottbíráóság hathatós közreműködése szükséges. Ez a fajta közreműködés ugyanakkor szervesen épül a választottbíróági utat választó felek számára biztosított rendelkezési jogra, valamint a választottbíráósággal szemben támasztott követelmények teljesítésére. Előbbi esetében elsősorban a választottbíráskodás helyének, a választottbíráóság összetételének, az eljárás során alkalmazandó eljárási, valamint a vita érdemi eldöntésére alkalmazandó anyagi jognak a felek általi meghatározására kell gondolni, míg az utóbbi esetben a választottbíráósággal szemben támasztott azon követelményre, hogy érvényes és végrehajtható határozattal rendezze a felek között kialakult jogvitát.

2. Kartelljogi választottbíráskodás

2.1. Dönthet-e választottbíráóság a kartelljog megsértése miatt kezelt magánjogi igényekről?

2.1.1. Magánjogi jogérvényesítés a választottbíráóság előtt

A gyakorlatban és a vonatkozó jogirodalomban sokáig vitatott volt az, hogy a kartelljogi szabályok megsértése miatt érvényesíthető magánjogi igények választottbíráóság elé vihetők-e, vagy az ilyen magánjogi igényekről csak állami bíróságok dönthetnek-e. A választottbíróági törvények hatály- illetve arbitrábilitás-rendeletéseiből is láthatóan a magánjogi védelem rendes útjától, a polgári pertől való eltérésnek csak annyiban volt és van helye, amennyiben az állam azt engedélyezi. A modern államok, bizonyos garanciális feltételek mellett azonban minden olyan magánjogi ügyben, melynek tárgyáról a felek szabadon rendelkezhetnek, tradicionálisan megengedik, hogy a felek vitáikat az állam bíróságai helyett olyan egy vagy több magánszeméllyel bíráltassák el, akiket ők maguk választanak és jogosítanak fel szerződéssel ügyük eldöntésére.¹⁴³

A nemzetközi gyakorlatban sokáig uralkodó nézet szerint a kartelljogi szabályok megsértésére alapított magánjogi igények, az igények egy olyan kategóriáját alkotják, amelyek – éppen a közérdek dominanciája és ezzel a rendelkezési jog korlátozottsága okán – elbírálására kizárólag az állami bíróságok rendelkeztek hatáskörrel.

¹⁴³ Vö. a mai napig leggazdagabb történeti áttekintést: Fabinyi Tihámér: A választottbíráskodás (második bővített kiadás). Budapest, 1926.

Ennek indoka elsősorban az volt, hogy a kartelljog érvényesítéséhez fűződő kiemelt közérdek, valamint az ezen szabályok megsértése miatt keletkező igények jogi természetűek, együttesen, a jogvita kimenetelének kiszámíthatóságát követelték meg, amely alapvető érdek az akkori álláspont értelmében a választottbírói eljárásban nem tudott maradéktalanul érvényre jutni.¹⁴⁴

Ezt a megközelítést a nemzetközi választottbíráskodás vonatkozásában az Amerikai Egyesült Államokban a Supreme Court a *Mitsubishi v. Soler*¹⁴⁵ ügyben kifejtett álláspontjával tette egyértelműen meghaladottá és ezzel nemzetközi szinten is hozzájárult azon álláspont megerősítéséhez, hogy a kartelljog megsértéséből eredő magánjogi igények választottbírói eljárás elé vihetők. A Supreme Court az ítélet indokolásában kifejtette, hogy nem megalapozott már kiindulásként azt feltételezni, hogy a nemzetközi választottbírói eljárás, mint alternatív vitarendezési mechanizmus, nem nyújt megfelelő biztosítékot a kartelljogi szabályok érvényesítésére. Hiszen a versenyjog megsértéséből eredő magánjogi igények eldöntésének választottbírói eljárások elé utalásával a felek nem mondanak le automatikusan a versenyjog által számukra biztosított jogaikról, csupán ahhoz járulnak hozzá, hogy a közöttük felmerült vitás kérdéseket nem egy állami, hanem egy magánjogi fórum bírálja el.¹⁴⁶ Továbbá választottbírói eljárások kikötése esetében, szemben az állami bíróságok által lefolytatott polgári peres eljárásokkal, a peres felek meghatározhatják a közöttük felmerült jogvita eldöntésére jogosult bíróság összetételét, ez pedig jelentős mértékben hozzájárul a közöttük felmerült jogvita szakszerű elbírálásához, hiszen a választottbírók kijelölése során figyelemmel lehetnek vitás kérdések elbírálásához szükséges szakértelemre, illetőleg a jogvita tárgya által megkívánt különleges ismeretek meglétére. Ezen túlmenően a választottbírói eljárásokban mind a feleknek, mind a választottbírói eljárásnak lehetősége van szakértő bevonására, amennyiben olyan további kérdés merülne fel az eljárás során, amelynek eldöntéséhez a választottbírói eljárás nem rendelkezik megfelelő szakértelemmel.

A Supreme Court a *Mitsubishi v. Soler* ügyben hozott döntését követően az Amerikai Egyesült Államok bíróságai ítélezési gyakorlatukban mind a mai napig következetesen elismerik a nemzetközi és a nemzeti választottbírói eljárások hatáskörét a kartelljogi

¹⁴⁴ Példaértékű erre a joggyakorlat arbitrabilitást egyre liberálisabban kezelő irányba történő elmozdulásának amerikai története (a judicial hostility felől a policy favoring arbitration felé vezető út egyes kiválasztott mérőkövei): *Wilko v. Swan*, 346 U.S. 427 (1953); *American Safety Equipment Corp. v. J P Maguire & Co American Safety*, 391 F.2d 821 (2nd Cir. 1968); *Gilmer v. Interstate/Johnson Lane Corp.*, 500 U.S. 20 (1991, age discrimination, statutory suits); *Moses H. Cone Memorial Hospital v. Mercury Construction Corp.*, 460 U.S. 1, 24 (1983, "... questions of arbitrability must be addressed with a healthy regard for the federal policy favoring arbitration."); *Dean Witter Reynolds Inc. v. Byrd*, 470 U.S. 213 (1985); *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth Inc.*, 473 U.S. 614 (1985); *Mastrobuono v. Shearson Lehman Hutton*, 514 U.S. 52 (1995, punitive damages).

¹⁴⁵ *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth Inc.*, 473 U.S. 614 (1985).

¹⁴⁶ A *Gilmer v. Interstate/Johnson Lane Corp.*, 500 U.S. 20 (1991) döntésben a Mitsubishi-esetre visszautalva a Supreme Court a következőképp fogalmazott: "Its [Federal Arbitration Act's] purpose was to reverse the longstanding judicial hostility to arbitration adopted by American courts ... In these cases we recognized that by agreeing to arbitrate a statutory claim, a party doesn't forgo the substantive rights afforded by the statute; it only submits to their resolution in an arbitral, rather than a judicial, forum."

szabályok megsértése miatt támasztott magánjogi igények elbírálására.¹⁴⁷ A Mitsubishi v. Soler döntés meghatározó befolyással bírt a versenyjogi választottbíráskodás Európában történő elismerésére is¹⁴⁸ és ezzel végső soron azon, immár nemzetközi nék tekinthető konszenzus megszilárdulására is, miszerint a versenyjog magánjogi úton történő érvényesítése nem akadályozza, hanem éppen erősíti a magánérdek mellett a közérdek érvényre juttatását is.¹⁴⁹

Az amerikai gyakorlattól némileg eltérően alakult, eredményét tekintve azonban azonos módon zárult a kérdés megvitatása a kontinentális jogcsaládot e körben is reprezentáló Németországban, ahol a német versenyjogi törvény¹⁵⁰ 1998-as átfogó módosításával megszűnt az akadálya annak, hogy a kartelljogi szabályok megsértése miatt keletkezett magánjogi igényeket választottbíróság bírálja el.¹⁵¹ A német polgári perrendtartásnak a választottbíróági eljárásra vonatkozó szabályait átfogóan – a versenyjogi szabályozásra is kiterjedő módon – módosító 1997-es ZPO novella következtében ugyanis a választottbíróság hatáskörét szabályozó rendelkezések most már átölelik a versenyjogi szabályok megsértéséből keletkező magánjogi igényeket is.¹⁵² Más európai országokban¹⁵³ a bírói gyakorlat fokozatosan ismerte el annak a lehetőségét, hogy a versenyjogszabályok megsértéséből eredő magánjogi (tipikusan: kártérítési) igények elbírálása választottbíróság elé vihető, hiszen ezekről a polgári jog által definiált igényekről a felek szabadon rendelkeznek.¹⁵⁴

A kartelljogi szabályok megsértése miatt érvényesíthető magánjogi igények választottbíróság által történő elbírálhatóságát támasztja alá a magyar szabályozás is. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: Vbtv.) értelmében bírósági peres eljárás helyett választottbíróági eljárásnak van helye akkor, ha a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.¹⁵⁵ Vagyis a törvény elsősorban a polgári peres útra tartozó jogviták rendezésére, a peres út kiváltására engedi meg a választottbíróság kikötését. Noha maga a Vbtv.¹⁵⁶ illetőleg külön

147 Ld. pl. Stolt-Nielsen S. A. v. AnimalFeeds Int'l Corp., 130 S. Ct. 1758 [U.S. 2010].

148 Gordon Blanke: The role of EC Competition Law in International Arbitration: A Plaidoyer. In: European Business Law Review 2005/16, 169, 172. old.

149 Vö. ehhez ugyanígy William W. Park: Private Adjudicators and the Public Interest: The Expanding Scope of International Arbitration. In: 12(3) Brooklyn Journal of International Law 629-674 (1986).

150 Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB).

151 A tiltó rendelkezés a korábbi GWB 91. §-a volt.

152 ZPO 1030. §.

153 Franciaországban 1989 óta van mód választottbíróági útra terelni a magánjogi igényeket. Svájcban 1975 óta van mód erre.

154 Ld. Pl. a francia bírósági gyakorlathoz Friedrich Niggemann: Europäisches Wettbewerbsrecht und Schiedsgerichtsbarkeit. Eco Swiss und europäischer Ordre Public in der praktischen Anwendung in Frankreich. In: SchiedsVZ 2005, 265-273. old.

A svájci bírói gyakorlathoz ld. Marcel Meinhardt – Jan-Michael Ahrens: Wettbewerbsrecht und Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz – Eine Würdigung des Entscheids des Bundesgerichts vom 8. März 2006. In: SchiedsVZ 2006, 182-188. (2006) A Mitsubishi vs. Soler döntés hatásához a nemzetközi, valamint az európai választottbíróági gyakorlatra pedig vö. pl. Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 9. old.

155 Vbt. 3. § (1) bekezdés b) pont.

156 Vö. a Vbtv. 2013 óta új, arbitrabilitást a nemzeti vagyon körében több pertárgyra kizáró 2-4. §-ait.

törvé
rozot
a ver
nem
felek
tárgy
egyél
a tör
utalá

Nem
érinté
válas
konte
mind
kívül
kedel
– vag
vény
dított
tartal
az UI
ügyel

A „k
karté
kárté
válas

157 Így

158 Vö.

159 Lás

mara

Nemzet

160 Épp

(1) beke

személy

személy

161 Vö.

XVI. C

A lábje

matters

nature

goods o

consult

joint ve

road.”

162 A l

fogadot

törvény¹⁵⁷ valamely jogviszony speciális jellegére való tekintettel kizárhat meghatározott ügyeket a választottbíráskodás köréből, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) nem tartalmaz ilyen korlátozó rendelkezést. Nincs ezért annak akadálya, hogy a felek között a kartelljogi szabályok megsértése miatt keletkezett magánjogi igények tárgyában választottbíráóság döntsön, különösen azért sem, mert ezek az igények egyebekben polgári peres útra tartozó jogvitáknak minősülnek, amelyek esetében a törvény kifejezetten megengedi a jogvita választottbíráósági hatáskörbe történő utalását.¹⁵⁸

Nem változtat ezen a lehetőségen az a körülmény sem, hogy a választottbíráskodást érintő eljárási szabályzatok, választottbíráósági törvények kereskedelmi választottbíráskodást említenek.¹⁵⁹ A „kereskedelmi” kifejezést a választottbíráskodás kontextusában ugyanis a lehető legtágabban kell értelmezni, olyannyira, hogy abba minden magánjogi jogviszony beletartozik, legyen az szerződéses, vagy szerződésen kívüli, függetlenül attól, hogy a felek valamely állam joga alapján, annak kereskedelmi joga alá tartoznak-e – tehát ilyen értelemben kereskedőnek minősülnek-e – vagy sem.¹⁶⁰ Az UNCITRAL Mintatörvény – amely számos választottbíráósági törvény és eljárási szabályzat alapjául szolgál – megszövegezői tehát nagy gondot fordítottak a szabályozás nemzetközi jellegére, azzal, hogy a „kereskedelmi” fogalom tartalmi kitöltését nem valamely állam jogi szabályozásától tették függővé. Ezzel az UNCITRAL Mintatörvény egy nagy lépést tett a választottbíráóságok elé utalható ügyek körének kiterjesztéséhez.¹⁶¹

A „kereskedelmi ügy” jelzett liberális értelmezése összefoglalva oda vezet, hogy a kartelljogi szabályok megsértése miatt keletkezett magánjogi igények (elsősorban kártérítési illetőleg abbahagyásra való kötelezési igények) minden további nélkül választottbíráósági útra tarthatnak.¹⁶²

157 Így pl. a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 17. § (3) bekezdése.

158 Vö. a Vbtv. 3-5. §§-hoz fűzött indokolást.

159 Lásd 1961. Genfi Egyezmény a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráóságról; a Párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráóság Eljárási Szabályzata; UNCITRAL Mintaszabályzata a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról.

160 Éppen az ebben a tekintetben már kivételnek számító magyar szabályozásban némileg relativálja ezt a képet a Vbtv. 3. § (1) bekezdés a) pontjában található elavult szabály, amely a szubjektív arbitrábilitást a jogviszonyban részt vevő gazdálkodó személyekre szűkítve határozza meg: „ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy.”

161 Vö. New York-i Egyezmény I. Cikk 3. pontjában, illetőleg az Egyezményt kihirdető 1962. évi 25. törvényerejű rendelet XVI. Cikkének 2. pontjában foglaltakat az UNCITRAL Mintatörvény első cikkéhez fűzött lábjegyzetben foglaltakkal. A lábjegyzet eredeti angol szövege szerint: „The term ‘commercial’ should be given a wide interpretation so as to cover matters arising from all relationships of a commercial nature, whether contractual or not. Relationships of a commercial nature include, but are not limited to, the following transactions: any trade transaction for the supply or exchange of goods or services; distribution agreement; commercial representation or agency; factoring; leasing; construction of works; consulting; engineering; licensing; investment; financing; banking; insurance; exploitation agreement or concession; joint venture and other forms of industrial or business cooperation; carriage of goods or passengers by air, sea, rail or road.”

162 A kartellszabályok megsértéséből eredő magánjogi igények választottbíráóságok által történő érvényesítésének elfogadottságához az európai joggyakorlatban vö. Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für

2.2. A versenyjog és a választottbíráskodás kapcsolata

2.2.1. Kartelljogi szabályok figyelembevételének szükségessége a választott-bírószág által (Eco Swiss döntés és annak hatása a választottbírószági gyakorlatra)

Az Európai Bíróság első alkalommal az Eco Swiss¹⁶³ ügyben foglalkozott részletesen a választottbíráskodás és a közösségi versenyszabályok közötti kapcsolattal, így az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdés [az EKSz. korábbi 81. cikk (1) bekezdés] választottbírószág által történő alkalmazásának követelményével. A Bíróság ítéletében megerősítette a semmisség szankciójának jelentőségét az Európai Közösség jogrendjében, kimondva ezzel, hogy a semmisség a specifikus jogkövetkezménye annak, ha egy megállapodás megsérti az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdés [az EKSz. korábbi 81. cikk (1) bekezdés] bekezdését. Az ügyben a holland Hoge Raad annak eldöntését kérte az Európai Bíróságtól, hogy az EUMSZ. versenyszabályai közrendi szabályoknak tekinthetők-e, illetőleg azok kötelezően alkalmazandók-e a választottbírószág által, olyan esetben is, ha a felek a választottbírószág eljárása során nem tették kifejezett utalást azokra és a választottbírószág sem foglalt állást ilyen kérdésben. Tekintettel arra, hogy a holland jog közrendbe ütközés címén lehetővé teszi a választottbírószág határozatának érvénytelenítését, részben e kérdés megválaszolásán múlott az érvénytelenítési per kimenetele és ezzel a választottbírószági eljárás én annak eredményeként született határozat integrítása.

Az Európai Bíróság döntésében az EUMSZ. által megfogalmazott versenyjogi szabályokat olyan alapvető jelentőségű előírásoknak tekintette, amelyek a Közösség számára biztosított feladatok teljesítése, és különösen, a belső piac működése szempontjából elengedhetetlen jelentőségűek, így azokat a közösségi közrend részét képező normáknak kell tekinteni. Következésképpen, ha a tagállami eljárási szabályok közrendbe ütközés címén lehetővé teszik egy választottbírószági döntés érvénytelenítését, úgy ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni arra az esetre is, ha a választottbírószág döntésének érvénytelenítését a közösségi versenyszabályok – jelen esetben az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdés [az EKSz. korábbi 81. cikk (1) bekezdés] – megsértésére hivatkozással kérik. Ugyanakkor megállapította a Bíróság azt is, hogy a választottbírószág döntése megtámadásának lehetősége nem lehet korlátlan, így az annak megtámadására határidőt szabó tagállami eljárási szabályok nem állnak ellentétben a közösségi versenyszabályok érvényesítéséhez fűződő érdekekkel, feltéve, hogy a tagállami eljárási szabályok által megállapított határidők nem sértik a versenyszabályok effektív érvényesíthetőségének követelményét.

Az Európai Bíróság döntése a közösségi versenyszabályoknak a választottbírószág által történő figyelembevételére vonatkozóan nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, mindazonáltal kétségtelenül kiemelkedő szerepet játszik a választottbíráskodás és a

Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 6 skk. old.

163 Eco Swiss China Time Ltd contra Benetton C-126/97. sz. ügy [EBHT 1999. I-3055. old.]

verse
állásj
szabé
tők.
meze
a kö
utat
válas
rendl
Megá
tényl
jogi
válas
szabé
lezett
A kö
táma
tel ke
kell a
ilyen
eljár
ezek
korlá
válas
A vá
ségi
körül
állan
peldá
az Eu
zettse
mega
fenn
dás k
kell l
szerz

164 Thc

165 Vö.

Law Re

166 Vö.

Law Re

versenyjog kapcsolata vonatkozásában. Egyrészt, közvetetten hozzájárult azon álláspont és gyakorlat európai szintű megerősítéséhez, hogy a közösségi versenyjogi szabályok megsértése esetén keletkező magánjogi igények választottbíróóság elé vihetők. Másrészt pedig a döntésében foglaltak egyfajta paradigmaváltásként értelmezendők a versenyjogi választottbíráskodás kontextusában. Ennek lényege, hogy a közrend körébe tartozó normák jelenléte önmagában nem a választottbíróági utat kizáró körülmény, figyelmen kívül hagyásuk ill. megsértésük azonban a választottbíróági eljárás ill. határozat olyan súlyos hibájának minősül, ami közrendbe ütközés címén érvénytelenítési perre adhat alapot.¹⁶⁴

Megállapítható tehát, hogy az Európai Bíróság döntésében, ha formailag nem is, ténylegesen azonban megköveteli a választottbíróóságoktól a közösségi versenyjogi szabályok alkalmazását (de facto kötelezettség).¹⁶⁵ Kérdéses azonban, hogy a választottbíróóságok hivatalból kötelesek-e figyelembe venni a közösségi versenyjogi szabályokat; illetőleg amennyiben igen, milyen terjedelemben terheli őket ez a kötelezettség.

A közösségi versenyjognak hivatalból történő figyelembevételének a kötelezettségét támasztja alá az a körülmény, hogy a választottbíróáságnak minden esetben tekintettel kell lennie a felek arbitrációra vezető akaratára, amelynek keretében törekednie kell arra, hogy érvényes és végrehajtható határozatot hozzon. A választottbíróóságok ilyen irányú kötelezettsége pedig megköveteli a közrend körébe tartozó – és az adott eljárásban alkalmazandó – normák figyelembe vételét és tiszteletben tartását, hiszen ezek a normák jelentik a választottbíróóságok számára biztosított mozgástér alapvető korlátait, amely korlátok figyelmen kívül hagyása, vagy megsértése végső soron a választottbíróóság döntésének érvénytelenítését eredményezheti.¹⁶⁶

A választottbíróáságnak így minden olyan esetben figyelemmel kell lennie a közösségi kartelljogi szabályozásra, amikor az előtte folyamatban lévő eljárás valamely körülmény folytán kapcsolódási pontot mutat fel az Európai Unióval, illetőleg a tagállamok közötti kereskedelemmel. Ilyen kötelezettség terheli a választottbíróóságokat például abban az esetben, ha a felek közötti jogvita tárgyát képező megállapodásra az Európai Unió valamely tagállamának jogát kell alkalmazni. Ez utóbbi kötelezettséget többek között a közösségi jognak a tagállami jogok feletti primátusa is megalapozza. A közösségi versenyjogi szabályok alkalmazásának kötelezettsége áll fenn abban az esetben is, ha a választottbíróági eljárás tárgyát képező megállapodás hatással lehet két vagy több tagállam közötti kereskedelemre; de figyelemmel kell lenni a közösségi kartellszabályokra akkor is, ha a jogvita alapjául szolgáló szerződésre harmadik állam jogát kell ugyan alkalmazni, a felek közötti jogviszony

¹⁶⁴ Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 9. old.

¹⁶⁵ Vö. Gordon Blanke: The role of EC Competition Law in International Arbitration: A Plaidoyer. In: European Business Law Review 2005/16, 169, 175. old.

¹⁶⁶ Vö. Gordon Blanke: The role of EC Competition Law in International Arbitration: A Plaidoyer. In: European Business Law Review 2005/16, 169, 171. skk. old.

azonban több ponton is valamely tagállamhoz kapcsolódik.¹⁶⁷ Különösen igaz ez abban az esetben, ha a felek közötti jogvitára alkalmazandó jogot – a felek kifejezett jogválasztásának hiányában magának a választottbírósnak kell meghatároznia. Ilyen esetben ugyanis a választottbíró az alkalmazandó jogot a vonatkozó nemzetközi magánjogi alapelvek alapján határozza meg, amelyek – mind a hagyományos kollíziós szabályokban, mind pedig az EU új generációs kollíziós rendeleteiben – rendszerint előírják az imperatív normák kötelező figyelembevételét.

Következésképpen megállapítható, hogy a felek – egy vagy több tagállam irányában fennálló kapcsolódási pont megléte esetén – nem vonhatják ki magukat a közösségi versenyjogi szabályok hatálya alól. Arra való tekintettel pedig, hogy a közösségi kartellszabályok választottbíróságok általi kötelező igénybevétele alapvetően a választottbíróági döntés jövőbeni végrehajthatóságának biztosítását szolgálja, az nem állhat ellentétben a felek számára biztosított rendelkezési szabadsággal.¹⁶⁸ Egy ennél proaktív irányban egyértelműen továbbmenő felfogás szerint pedig, amennyiben a felek harmadik állam jogának kikötésével a közösségi versenyszabályok alkalmazhatóságát kívánnák megkerülni, a választottbírósnak akkor is kifejezetten törekednie kell a közösségi versenyjognak való megfelelésre.¹⁶⁹

Másrészről a választottbíróságoknak a közösségi versenyszabályok hivatalból történő alkalmazására vonatkozó kötelezettsége sem korlátlan. A közösségi jog nem róhat ugyanis súlyosabb kötelezettséget a választottbíróságokra, mint a tagállami bíróságokra. Az Európai Bíróság a van Schijndel ügyben hozott döntésében kimondta, hogy a tagállami bíróságoknak csak abban az esetben kell hivatalból (ex officio) figyelembe venniük a közösségi versenyjogi szabályokat, amennyiben saját belföldi joguk valamely körülmény hivatalból történő figyelembevételének szükségességét írja elő. Nem kötelesek ugyanakkor a felek kereseti kérelmén mintegy túlterjeszkedve, megtörni a belföldi – rendszerint eljárási – szabályok által rájuk ruházott passzív szerepet.¹⁷⁰ Az Európai Bíróság határozatából, valamint a választottbíróági és az állami bírósági peres eljárás funkcionális ekvivalenciájából kiindulva helytelen lenne tehát a választottbíróságoktól többet elvárni annál, mint amit a közösségi jog a tagállami bíróságoktól megkíván.

Így a választottbíróságot különösen akkor terheli a közösségi kartelljogi szabályok figyelembevételére és megfelelő alkalmazására vonatkozó kötelezettség, ha a felek azt kifejezetten kérték, vagy éppenséggel valamely megállapodás közösségi versenyjogba

167 A versenyjogi szabályok hatálya, így az extraterritoriális alkalmazandóság kérdéséhez vö. pl. Rudolf Streinz: *Europarecht*, 9. Auflage, Heidelberg 2012, Rn. 1020.

168 Nordsee, Deutsche Hochseefischerei GmbH kontra Németországi Szövetségi Köztársaság és Land Rheinland-Pfalz. 122-73. sz. ügy [EBHT 1973. I-01511. old.] 14. bekezdés.

169 Ld. Gordon Blanke: *The role of EC Competition Law in International Arbitration: A Plaidoyer*. In: *European Business Law Review* 2005/16, 169, 178. old.

170 Jeroen van Schijndel és Johannes Nicolaas Cornelis van Veen kontra Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten C-430/93. és C-431/93. sz. egyesített ügyek [EBHT 1995. I-04705. old.]

ütők:
közö
válas
olyai
végr
A vá
azt a
EKSz
magá
gi ka
mém
alkal
beke
kívül
korál
dönt
tés é

2.2.2

Közö
jutta
tagál
vona
része
lásár
vétel
zació
válas

A R
vagy
a vá
tottb

171 Ily
Schied
ségi ka
Bedeut
172 Vö.
of thes
173 „A
tások,
ezt elő
174 Ld.

ütközésének megállapítása érdekében fordulnak a választottbírószághoz; vagy a közösségi versenyjogba ütközésre az eljárás során hivatkoznak („Euro-defence”).¹⁷¹ A választottbírószághoz így semmiképpen sem mellőzheti a közösségi versenyszabályokat olyan esetekben, amikor nagy valószínűséggel számolnia kell azzal, hogy döntésének végrehajtására valamely tagállamban kerül majd sor.

A választottbírószághoz kötelezettségének terjedelmét illetően a többségi álláspont¹⁷² azt a véleményt képviseli, hogy az nemcsak az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdés [az EKSz. korábbi 81. cikk (1) bekezdés] következetes alkalmazására terjed ki, hanem magában foglalja a 101. és 102. cikkben foglaltakat is, vagyis felöleli a közösségi kartelljogi szabályozás egészét. Ezen álláspont érvényesítése azzal a következménnyel jár a választottbírószághoz számára, hogy a közösségi kartelljogi szabályok alkalmazása esetén egyúttal figyelemmel kell lenniük az 1/2003. Rendelet 1. cikk (2) bekezdésében¹⁷³ foglalt mentesítő feltételekre is; ez utóbbi rendelkezések figyelmen kívül hagyása ugyanis, hasonlóan az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdésének [az EKSz. korábbi 81. cikk (1) bekezdés] ignorálásához, megkérdőjelezhetné a választottbírószághoz döntésének végrehajthatóságát, illetőleg szükségszerűen magában hordozná a döntés érvénytelenítésének nemkívánatos lehetőségét.

2.2.2. A kartelljog választottbírószághoz általi alkalmazása

Közösségi szinten a kartellszabályok egységes alkalmazását és következetes érvényre juttatását a Rendelet hivatott biztosítani, amely alapvető rendelkezéseket tartalmaz a tagállami versenyhatóságok, a Bizottság és a tagállami bíróságok együttműködésére vonatkozóan, lehetőséget biztosítva ezzel a versenyhatóságok, valamint a Bizottság részére a kartelljogi szabályok bíróságok által történő alkalmazásának befolyásolására.¹⁷⁴ A választottbírószághoz a közösségi kartelljogi szabályok figyelembevételére vonatkozó kötelezettsége azonban felveti azt a kérdést, hogy a Modernizációs Rendeletben foglaltak mennyiben alkalmazandók vagy alkalmazhatóak a választottbírószághoz eljárására.

A Rendelet nem tartalmaz rendelkezést a választottbírószághoz vonatkozásában, vagyis hiányzik az a közvetlen jogalap, amely kötelezővé, illetőleg lehetővé tenné a választottbírószághoz számára a Modernizációs Rendelet alkalmazását. A választottbírószághoz vonatkozó kifejezett közösségi szabályozás hiányát legitimálja

¹⁷¹ Ilyen esetek fordulnak elő a leggyakrabban a választottbírószághoz gyakorlatban. Vö. Friso Heukamp: Kartellrecht im Schiedsverfahren – Neuorientierung durch VO 1/2003 und 7. GWB-Novelle? In: SchiedsVZ 2006, 94-95. old.; A közösségi kartelljog megsértéséből eredő deliktális magánjogi igények ritka előfordulásához vö. Thomas Eilmannberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 7. old.

¹⁷² Vö. pl. Sotiris I. Dempogiotis: EC Competition law and international commercial arbitration: A new era in the interplay of these legal orders and a new challenge for the European Commission. In: Global Antitrust Review 2008/1, 135, 139. old.

¹⁷³ „A Szerződés 81. cikke (1) bekezdésének hatálya alá tartozó olyan megállapodások, döntések és összehangolt magatartások, amelyek megfelelnek a Szerződés 81. cikkének (3) bekezdésében foglalt feltételeknek, nem tiltottak, anélkül, hogy ezt előzetes határozatnak kellene megállapítania.”

¹⁷⁴ Ld. Rendelet 5-6., 11., 15-16. cikkei.

elsősorban az, az Európai Bíróság gyakorlatában már korán letisztult tétel, hogy a választottbíróságok nem minősülnek tagállami bíróságoknak a közösségi jog alkalmazása szempontjából.¹⁷⁵ Ehhez járul továbbá, hogy a Rendelet által a tagállami bíróságok számára előírt kötelezettségek alapvetően állami aktorra vannak kialakítva és ezért részben összeegyeztethetetlenek a választottbíráskodás természetével.

Mindazonáltal a közvetlen felhatalmazottság hiánya nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy valamely – elsősorban a situs arbitri és a potenciális exequatur helye által meghatározott – tagállam versenyhatósága, vagy akár közvetlenül a Bizottság jogsegélyt nyújtson a választottbíróságok számára. Ez különösen olyan esetekben lehet indokolt, amikor a választottbíróági eljárásban a közösségi kartellszabályok értelmezése illetőleg alkalmazása válik szükségessé. A segítségnyújtás leginkább szakértői vagy tanúbizonyítás keretei között képzelhető el.¹⁷⁶ Annak sincsen azonban akadálya, hogy a választottbíróság írásbeli tájékoztatást vagy egyéb felvilágosítást kérjen a versenyhatóságoktól. Ez utóbbi esetben azonban tekintettel kell lennie az eljárás bizalmi jellegére, illetőleg a felek ehhez fűződő törvényes érdekeire. Ennek megfelelően főszabály szerint bármely versenyhatóság jogsegély iránti megkeresésére a felek együttes kérelme alapján kerülhet sor, és akkor is csak olyan módon, amellyel nem kerül veszélybe a választottbíróági eljárás titkos, a nyilvánosság elől elzárt volta.¹⁷⁷

A bizonyítási eljárásban való együttműködés elképzelhető ugyanakkor egy másik, közvetett úton is, ha ebben a körben is a választottbíróságok és az állami bíróságok fentebb jelzett funkcionális ekvivalenciájából indulunk ki: Amennyiben a lex fori arbitrationis, tehát a választottbíróági eljárásra irányadó eljárásjog tartalmaz megfelelő felhatalmazó rendelkezést, akkor a választottbíróság a választottbíráskodás helye szerinti állam bíróságaihoz (bizonyítási) jogsegély iránti kérelemmel fordulhat.¹⁷⁸ Az állami bíróságok pedig már a saját eljárásukra irányadó lex fori, a mindenkori polgári perrendtartás alkalmazásával teljesítik a megkeresést. Ennek során a választottbíróásznak nyújtandó effektív jogsegély érdekében a (tag)állami bíróságok akár a nemzeti akár az uniós versenyhatóságokat megkereshetik. Végül természetesen az sem kizárt, hogy a megkeresés teljesítése során az Európai Bírósághoz forduljanak előzetes döntéshozatal iránt vagy a saját magukra irányadó jogsegély-jogforrások¹⁷⁹ alkalmazásával más (tag)államok bíróságai bevonásával teljesítsék a

175 Nordsee" Deutsche Hochseefischerei GmbH kontra Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG és Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG. 102/81. sz. ügy [EBHT 1982., 01095. old.]

176 Többször előfordult, hogy Bizottsági hivatalnokok szakértőként vettek részt választottbíróági eljárásban. Ld. Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 12. old.

177 Például anonimizált formában történő kapcsolattartás.

178 Ilyen felhatalmazó rendelkezést és ezzel az állami bíróságokra rótt jogsegély-kötelezettséget tartalmaz például a Vbvt. 37.§-a vagy a német ZPO 1050. §-a, ráadásul úgy, hogy mindkét szabályt a hordozó törvény kiveszi a territorialitás elve alól. Az ilyen, liberális jogsegély-szabályt ismerő államok bíróságai tehát a szempontjukból külföldi választottbíróságoknak is jogsegélyt kell nyújtaniuk.

179 Globális szinten az 1970. évi Hágai Bizonyítási Egyezmény, uniós szinten pedig a bizonyítási jogsegélyről szóló 1206/2001 EK Tanácsi rendelet.

választottbíróóság kérését, immár több irányban is nemzetközi alapra helyezve a versenyjogi együttműködést a private enforcement céljaira.

Annak ellenére, hogy a választottbíróóságok – ellentétben a (tag)állami bíróságokkal¹⁸⁰ – nem kötelesek figyelemmel lenni a Bizottság vagy valamely tagállami versenyhatóság által lefolytatott párhuzamos eljárásokra, illetőleg nincsenek kötve azok határozataihoz¹⁸¹, a választottbíróóságok tipikusan törekdeni fognak arra, hogy megfeleljenek a felekkel szemben fennálló azon kötelezettségüknek is, hogy végrehajtható és érvényességében nem veszélyeztetett (tehát közösségi versenyjogsértésre visszavezethető érvénytelenítési okot nem hordozó) határozatot hozzanak. Maga a választottbíróóság is érdekelt ezért abban, hogy a Bizottság határozataival összhangban álló, versenyjogi támadási felületektől mentes döntéseket hozzon. Ahhoz pedig, hogy az utóbb említett érdek kellőképpen érvényre tudjon jutni, szükségessé válhat legalább a Bizottság által lefolytatott párhuzamos eljárások illetőleg az egyes kapcsolódó (tag)állami bírósági vagy versenyhatósági eljárások eredményének bevárása. Ilyen esetekben szükségessé válhat a választottbíróósági eljárás felfüggesztése a versenyjogi prejudiciális kérdés hatósági ill. tagállami bírósági eldöntéséig.¹⁸²

A választottbíróósági eljárás felfüggesztésének szükségességét támaszthatja alá az Európai Bíróságnak a Masterfoods ügyben kifejtett azon álláspontja is, amelynek értelmében a fellebbezési bíróság akkor is kötve van egy Bizottsági határozathoz, ha az alsóbb szintű bíróság a bizottsági határozat meghozatalát megelőzően ezzel ellentétes következtetésre jutott.¹⁸³ Habár a választottbíróóságok nem minősülnek az EUMSz. 257. cikk [korábban EKSz. 234. cikk] értelmében tagállami bíróságoknak¹⁸⁴, vagyis a Masterfoods eset tükrében nem tekinthetők alsóbb szintű bíróságoknak, a tagállami bíróságok azon kötelezettsége azonban, hogy a közösségi versenyjogi szabályoknak felülvizsgálati bíróságként eljárva is megfelelő érvényt kell szerezniük¹⁸⁵, lehetővé tenné a bíróságok számára az utóbb közösségi versenyjogba ütközőnek minősülő választottbíróósági döntés érvénytelenítését, vagy végrehajtásának megtagadását. Ezért tehát kivételesen indokolt lehet a felfüggesztés, amire a választottbíróósági szabályzatok egyébként is lehetőséget adnak – tipikusan persze a felek ilyen irányú megállapodása esetén.

¹⁸⁰ Rendelet 16. cikk (1) bekezdés.

¹⁸¹ Vö. Thomas Eilmannberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 12. old. Az ezzel ellentétes állásponthoz vö. Friso Heukamp: Kartellrecht im Schiedsverfahren – Neuorientierung durch VO 1/2003 und 7. GWB-Novelle? In: SchiedsVZ 2006, 94–95. old.

¹⁸² Tovább indikálja a felfüggesztést a tipikusan az állami bíróságokra telepített kötelező felfüggesztési ok is. A magyar jogban ez a kötelezettség – amelyen a Tpv. utolsó, 2013. évi CCL. törvénnyel történt módosítása sem változtatott érdemben – ugyan szintén természetesen az állami bíróságokra vonatkozik csak, de a két eljárás közötti funkcionális ekvivalencia a választottbíróósági eljárásban való alkalmazást sem zárja ki. Vö. Tpv. 88/B. § (6)–(6a) bek.

¹⁸³ Masterfoods Ltd contra HB Ice Cream Ltd C-344/98. sz. ügy [EBHT 2000., I-11369.o.]

¹⁸⁴ Lásd a fent hivatkozott Nordsee esetet.

¹⁸⁵ Ld. Rendelet 21. preambulum bek.

A Bizottság vagy a tagállami versenyhatóságok részéről nyújtandó segítségnyújtás szükségességét támasztja alá továbbá – a fentiekben már többször idézett – azon körülmény is, hogy a választottbíróságok nem jogosultak közvetlenül az Európai Bírósághoz fordulni annak előzetes tisztázása érdekében, hogy az előttük folyamatban lévő eljárásban miként értelmezendők a közösségi kartellszabályozás körébe tartozó rendelkezések. Ugyanakkor, mint ahogyan azt az Európai Bíróság már többször is kifejtette, nincsen annak akadálya, hogy a választottbíróságok közvetett módon, az állami bíróságok által nyújtandó jogsegély keretein belül kezdeményezzenek az Európai Bíróságnál előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatását. Tekintettel azonban az ilyen eljárások általában évekig elhúzódó folyamatára, megállapítható, hogy a közvetlen versenyhatósági segítségnyújtás sokkal inkább szolgálja a választottbíróági út által képviselt előnyök érvényre juttatását.

2.2.3. Választottbíróági határozatok bírósági felülvizsgálata

Az Európai Bíróságnak az Eco Swiss ügyben hozott döntését követően a választottbíróági gyakorlat és a vonatkozó szakirodalom kiemelten kezelte azt a kérdést, hogy a nemzeti bíróságok miként viszonyulnak a közösségi versenyjog választottbíróságok által történő alkalmazásához. Egyidejűleg megnőtt azon esetek száma is, amikor választottbíróági döntéseket a közösségi kartellszabályok megsértésére történő hivatkozással támadtak meg tagállami bíróságok előtt és kérték azok érvénytelenítését (vagy végrehajtásuk megtagadását) közrendbe ütközés címén. Ezeknek a pereknek az eldöntése során két, a közösségi jogrend szempontjából egyaránt kiemelkedő jelentőséggel bíró érdek feszül egymásnak: Egyrészt a választottbíróági eljárás hatékonyságához és a választottbíróági döntés véglegeséhez fűződő érdek; másrészt pedig a közösségi versenyjog primátusa és egységes érvényesülésének a védelme.

A vonatkozó bírósági gyakorlatban két alapvető megközelítés körvonalait fedezhetjük fel. A két megközelítés közös jellemzője, hogy a választottbíróági döntések érvénytelenítését, illetőleg végrehajtásának megtagadását csak rendkívül szűk körben és meghatározott esetekben teszik lehetővé.¹⁸⁶ Ebbe a körbe tartozik a döntés közrendbe ütközése is, mint érvénytelenítési és végrehajtás-megtagadási ok. A különböző megközelítések közötti legmarkánsabb különbség a választottbíróági döntés nemzeti bíróságok általi felülvizsgálatának a terjedelméhez fűződik. Ennek értelmében az egyik megközelítés csak nagyon szűk körben teszi lehetővé a választottbíróági döntés vizsgálatát (minimalista szemlélet); a másik viszont lehetővé teszi, sőt versenyjogi választottbíráskodás esetén megköveteli a vonatkozó választottbíróági döntések érdemi felülvizsgálatát (révision au fond – maximalista szemlélet).

¹⁸⁶ Vbtrv. 55. és 59. §§; Genfi Egyezmény IX. cikk; New York-i Egyezmény V. cikk.

A ma
totbí
megk
feltét
től, v
oka a
a tag;
met a
képp
nek e
általi
verse
verse
a Biz
rozat
enge
nem
értel
a vál
dását

A mi
lyok
meg
tolog
tényl
mért
végre
közre

187 Ilye
der Art
Kartell
old. Ezz
Maßstä
73-76. c
ismerte
188 A j
alkalm
pedig a
a közös
189 Ily
Wettbe
in Fran
Wettbe
März 2
(EBH 20
190 Vö.

yújtás
azon
rópai
amat-
köré-
g már
vetett
nyez-
intet-
lapít-
álja a

en a
azt a
nyjog
ese-
ályok
kér-
közés
pont-
rrol a
eges-
gysé-

de-
inté-
szük
dön-
k. A
sági
nnek
vé a
e-
közö
lista

A maximalista¹⁸⁷ szemlélet képviselői alapvetően azt az érvet hozzák fel a választottbíróvási döntések érdemi felülvizsgálata mellett, hogy a közösségi jog primátusa megköveteli az EUMSZ. 101. és 102. cikkben foglaltak [az EKSZ korábbi 81. és 82. cikk] feltétlen alkalmazásának szükségességét, függetlenül a választottbíráskodás helyétől, vagy a felek közötti jogvitára egyébként alkalmazandó jogtól.¹⁸⁸ Ennek alapvető oka az, hogy a közösségi kartelljogi szabályok nemcsak a közösségi közrend, hanem a tagállami közrend részét képező imperatív normák, így az általuk biztosított védelmet a választottbíróvási eljárásban is maradéktalanul érvényesíteni kell. Következésképpen, a tagállami bíróságok a közösségi jog egyik alapvető követelményének tesznek eleget, amikor érdemben vizsgálják a közösségi versenyjog választottbíróvási általi alkalmazását. Ezen álláspont értelmében a választottbíróvási közösségi versenyjog alkalmazása és értelmezése során törekednie kell valamennyi lehetséges versenyjogi jogsértés feltárására. Ennek keretében a választottbíróvási nem térhet el a Bizottságnak az adott tárgykörben korábban már kialakított gyakorlatától, határozataitól. A közösségi versenyszabályok tágabb értelmezése csak annyiban megengedett, amennyiben az adott kérdésben a Bizottság vagy az Európai Bíróság még nem foglalt állást. Következésképpen a közösségi kartellszabályok nem megfelelő értelmezése, illetőleg alkalmazása vagy azok figyelmen kívül hagyása e nézet szerint a választottbíróvási határozatának érvénytelenítését vagy végrehajtásának megtagadását eredményezi.

A minimalista¹⁸⁹ szemlélet ezzel szemben elismeri ugyan a közösségi versenyszabályok kiemelkedő jelentőségét, illetőleg imperatív jellegét, ugyanakkor nem követeli meg a döntések átfogó, érdemi felülvizsgálatát. A közösségi versenyszabályok állítólagos megsértésének e szemléletet képviselők álláspontja szerint nyilvánvalónak, ténylegesnek és egyértelműnek (flagrant, effective et concrète¹⁹⁰), valamint olyan mértékűnek kell lennie, amely elfogadhatatlanul ellentétes az érvénytelenítés vagy végrehajtás helye szerinti állam társadalmi-, gazdasági-, illetőleg jogrendjével. A közrend nyilvánvaló sérelmének azonban magából a választottbíróvási döntésből

187 Ilyen például a német és a belga bírósági gyakorlat. A német gyakorlathoz vö. Thomas Eilmansberger: Die Bedeutung der Art. 81 und 82 EG für Schiedsverfahren. In: SchiedsVZ 2006, 5, 16. old. Azonos álláspontot képvisel Friso Heukamp: Kartellrecht im Schiedsverfahren – Neuorientierung durch VO 1/2003 und 7. GWB-Novelle? In: SchiedsVZ 2006, 94–95. old. Ezzel ellentétes álláspontot képvisel Boris Kasalowsky – Magdalene Steup: Révision au fond – Einheitliche europäische Maßstäbe bei der Überprüfung von Schiedssprüchen auf kartellrechtliche ordre public-Verstöße? In: SchiedsVZ 2008, 73–76. old.; Belga gyakorlathoz ld. SNF SAS v Cytec Industries BV, Tribunal de première de Bruxelles, March 8, 2007 eset ismertetését uo.

188 A jogvitára – a felek által, vagy felek eltérő megállapodásának hiányában a választottbíróvási által meghatározott – alkalmazandó anyagi jog alatt a jogviszonyt közvetlenül rendező magánjogi jogszabályi rendelkezéseket kell érteni, nem pedig a közjog körébe tartozó normákat. A közjog körébe tartozó imperatív normák alkalmazását – ebbe a körbe tartoznak a közösségi, valamint a nemzeti versenyjogi normák is – a felek nem zárhatják ki.

189 Ilyen a francia, a svájci és a magyar bírói gyakorlat. Francia gyakorlathoz ld. Friedrich Niggemann: Europäisches Wettbewerbsrecht und Schiedsgerichtsbarkeit: Eco Swiss und europäischer Ordre Public in der praktischen Anwendung in Frankreich. In: SchiedsVZ 2005, 265, 267. old.; a svájci gyakorlathoz ld. Marcel Meinhardt – Jan-Michael Ahrens: Wettbewerbsrecht und Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz – Eine Würdigung des Urteils des Bundesgerichts vom 8. März 2006. In: SchiedsVZ 2006, 182–188. old. (187); Magyar gyakorlathoz lásd – Legf. Bír. Gf. XI. 30.226/2005. sz. döntés (EBH 2006. 1429), Legf. Bír. Gf. VI. 33.072/1997. sz. döntés (EBH1999. 37), továbbá a Vbt. 54–57. § indokolását.

190 Vö. Thalès Air Defense kontra Eromissile ügyben a Párizsi Fellebbviteli Bíróság 2004. november 18-án hozott döntése.

kell kitűnnie; vagyis nem a választottbíróági jogalkalmazás, eljárás mikéntjéből, hanem annak konkrét eredményéből.¹⁹¹ Ennek keretében a bíróság elsősorban azt vizsgálja, hogy a kötelezően alkalmazandó (imperatív) szabályok megfelelően érvényesültek-e vagy azokat a választottbíróóság súlyosan megsértette. Nem jelent ugyanakkor érvénytelenítési okot az, ha a választottbíróóság valamely kérdést vagy jogszabályi rendelkezést tévesen értelmez, vagy valamely tényállási elemből téves következtetést von le. Az azonban már érvénytelenítési ok, ha a választottbíróóság ily módon levont következtetése súlyosan sérti az adott állam közrend körébe tartozó normáit („violation manifeste”). A minimalista szemlélet ezzel messzemenően hozzájárul a választottbíróági döntések véglegességének, valamint a választottbíróági eljárás integritásának érvényesítéséhez.

Megállapítható mindezek alapján, hogy a bírósági gyakorlat az Eco Swiss eset óta nem egységes abban a kérdésben, hogy miként viszonyuljon a választottbíróági döntésekhez, amennyiben azok érvénytelenítését vagy végrehajtásának megtagadását közösségi versenyszabályok megsértésére hivatkozással kéri. Az azonban mindkét szemlélet közös nevezőjének tekinthető, hogy a választottbíróági eljárás integritásának és a választottbíróági határozat hatékonyságának és véglegességének is alapvető biztosítéka a közrendi tartalmaz hordozó versenyszabályok figyelembe vétele és megfelelő alkalmazása.

3. Összegzés

A választottbíróóságok egyre fontosabb szerepet játszanak a versenyszabályok megsértése miatt keletkezett magánjogi igények érvényesítése terén. A nemzetközi kereskedelmi és gazdasági gyakorlatban a felek egyre gyakrabban viszik versenyjogi relevanciával is bíró jogvitájukat az állami bírósági eljárással szemben több lényeges előnyt felmutatni képes választottbíróóságok elé. A versenyjogi aspektust is involváló és ezért az Európai Unió (a belső piac) érdekeit érintő ügyekben a felek szabadsága nem korlátlan. Ugyanakkor a tagállami bíróságok gyakorlata és a jogirodalom nem egységes a versenyjog választottbíráskodáshoz fűződő viszonyának megítélésében.¹⁹² Alapvető jelleggel azonban annyi bizonyosan megfogalmazható, hogy a választottbíróági eljárás integritásának és a választottbíróági határozat hatékonyságának és véglegességének is alapvető biztosítéka a közrendi tartalmakat is hordozó versenyszabályok választottbíróóságok általi hivatalbóli figyelembe vétele és megfelelő alkalmazása. A hivatalbóliság irányába éppen a közrendi jelleg és ezzel a félti diszpozíció alapvető hiánya billenti el a mérleg nyelvét.

191 Vö. így a Tribunal de première instance de Bruxelles fentebb (57. lábjegyzet) hivatkozott SNF SAS v Cytec Industries BV ügyben hozott döntését.

192 Vö. Boris Kasalowsky – Magdalene Steup: Révision au fond – Einheitliche europäische Maßstäbe bei der Überprüfung von Schiedssprüchen auf kartellrechtliche ordnungswidrigkeiten? In: SchiedsVZ 2008. 73-76. old.

Tekintettel végül arra, hogy a magyar szabályozás nem zárja ki az itt bemutatott értelemben vett versenyjogi választottbíráskodást, a magyar választottbíróságok is fontos szerepet kaphatnak a jövőben mind a közösségi, mind a nemzeti versenyszabályok egyre inkább előtérbe kerülő szekunder érvényesítése („private law enforcement”) terén.

SUMMARY

The growing importance of private law enforcement of competition law has been extensively discussed in recent years' legal literature and case law. Commercial arbitration has equally asserted its role within this context. The useful merger of competition law's "both remedial and deterrent functions" as formulated by Justice Blackmun in *Mitsubishi* is further fuelled by the growing number of cross border transactions and corresponding claims with competition law implications in which parties preferably rely on de-nationalized adjudicators such as arbitral tribunals. The article elaborates on the application of competition law rules by the arbitral tribunals, the framework and methods of the evolving co-operation between arbitral tribunals, national courts and competition authorities and the possible consequences of non-application, most importantly the danger of setting aside of arbitral awards due to disregard of antitrust rules bearing public policy character.